चान्द्री स्त्री चन्द्रस्येयम् अण्। १चन्द्रपत्न्यां २ज्योत्स्नायाञ्च। तत्तुल्यशुभ्रत्वात् ३श्वेतकण्टकार्य्याञ्च राजनि०। ४चन्द्रसम्बन्धिन्यां स्त्रियां चान्द्रशब्दे उदा०।

चाप पु० चपस्य वंशभेदस्य विकारः अण्। १धनुषि, अमरः मेषावधिके२नवमे राशौ च "वृक्षगुल्मावृते चापैरसिचर्मायुधैः स्थले" मनुः। "स चापमुत्सृज्य विवृद्धमत्सरः" रघुः। "कस्यायमसितश्चापः पञ्चशार्दूललक्षणः" भा० वि० ४२अ०। ३वृत्तक्षेत्रार्द्धे "दलीकृतं चक्रमुशन्ति चापम् कोदण्डखण्डं खलु तूर्य्यगोलम्" सि० शि०। ज्याभेदेन चापभेदानयनं च लीला० दर्शित० तच्च वाक्यं क्षेत्रशब्दे २४०४ दर्शितम्। [शब्दार्थ चि०।

चापपट पु० चापश्चापावयवइव पटः पत्रमस्य। पियालवृक्षे

चापल न० चपलस्य भावः कर्म्म वा अण्। अविमृष्यकारितारूपे प्रयोजनं विनाऽपि पाण्यादेश्चालनरूपे वा १चपलकर्म्मणि चपलशब्दे उदा० "मात्सर्य्यद्वेषरागादेश्चापलं त्वनवस्थितिः" सा०द० २उक्तलक्षणे नवस्थाने च। ष्यञ्। चापल्यमप्यत्र।

चापिन् पु० चापोऽस्त्यस्य इनि। १धनुर्द्धारिणि योधभेदे। २शिवे पु०। "त्वं गदी त्वं शरी चापी खट्वाङ्गी झर्झरी तथा" भा०शा०२८६अ०। दक्षकृतशिवस्तुतौ ३धनूराशौ च। "चापी नरोऽश्वजनो मकरोमृगास्यः" ज्यो०त०

चाफट्टि पुंस्त्री चफट्टर्षेरपत्यम् इञ्। चफट्टर्षेरपत्ये स्त्रियां ङीप्। यूनि—तौल्वला० फक् तस्य न लुक्। चाफट्टायनि यूनि तदपत्ये स्त्रियां ङीप्।

चामर पुंन० चमर्य्याः विकारः तत्पुच्छनिर्म्मितत्वात्। चमरीपुच्छकृतव्यजने अमरः। चामरलक्षणादिकमुक्तं युक्तिकल्पतरौ यथा

"अथ चामरोद्देशः। "हस्तद्वयोन्नतः शुक्लः सुवर्णबलिभूषितः। हीरेणालङ्कृतो राज्ञां भव्यमानसुखप्रदः। बलेश्चामरदैर्घ्याद्वा आयामत्वं प्रकाशितम्। भव्यो भद्रोजयः शीलः सुखः सिद्धश्चलः स्थिरः। वितस्त्येकैकसंवृद्ध्या दिनेशादिदिशां भुवाम्। सौवर्णं राजतं युग्मं त्रैदेशानां महीभुजाम्। योजयेदिति निश्चित्य बलिकम्पनकर्मणि। स्थलजं जाङ्गलोराजा आनूपो जलजं वहेत्। हीरञ्च पद्मरागश्च वैदूर्य्यं नीलएव च। मणिर्बलिषु योक्तव्यो ब्रह्मादीनां यथाक्रमम्। शुक्लो रक्तोऽथ पीतश्च नानावर्णो यथाक्रमम्। चामरो राजकेशस्य न सामान्यस्य भूपतेः। न भव्यमानतो नूनं चामरं गुणमावहेत्"। अथ चामरपरीक्षा। "स्थलजं जलजं चेति चामरं द्विविधं विदुः। मेरौ हिमालये विन्ध्ये कैलासे मलये तथा। उदयेऽस्तगिरौ चैव गन्धमादनपर्व्वते। एवमेतेषु शैलेषु याश्चमर्य्यो भवन्ति हि। तासां बालस्य जायेत चामरेत्यभिधा भुवि। आपीताः कनकाद्रिजा हिमगिरेः शुभ्रा मता विन्ध्यजाः कैलासादसिताः सिता मलयजाः शुक्लास्तथा पिङ्गलाः। आरक्ता उदयोद्भवाश्चमरजा आनीलशुक्लत्विषः कृष्णाः केचन गन्धमादनभवाः पाण्डुत्विषश्चामराः। अन्येषु प्रायशः कृष्णाश्चामराः सम्भवन्ति हि। ब्रह्मक्षत्रियविट्शूद्रजातयस्ताश्चतुर्व्विधाः। चमर्य्यः पर्व्वतोद्भूता यथापूर्वं गुणावहाः। दीर्घबालाः सुलघवः स्निग्धाङ्गाश्चापि कोमलाः। विरलाः स्तनुपर्वाणश्चमर्य्यो ब्रह्मजातयः। विना संस्कारमप्यासां चामरं विमलं भवेत्। दीर्घबालाः सुगुरवः क्षत्रियास्तु भृशं घनाः। विज्ञेया स्थूलपर्वाणश्चमर्य्यो वैश्यजातयः। संस्कारे चाप्यसंस्कारे न स्वभावं त्यजेदिदम्। खर्ववालाः सुलघवः कोमलाङ्गाः भृशं घनाः। चमर्य्यस्तनुपर्वाणो विज्ञेयाः शूद्रजातयः। संस्कारेणापि मलिनमासां चामरमिष्यते। दीर्घता लघुता चैव स्वच्छता घनता तथा। गुणाश्चत्वार इत्येते चामराणां प्रकीर्त्तिताः। खर्वता गुरुता चैव वैवर्ण्यं मलिनाङ्गता। दोषाश्चत्वार इत्येते चामराणां प्रकीर्त्तिताः। दीर्घे दीर्घायुराप्नोति लघौ भीतिविनाशनम्। स्वच्छे स्याद्धनकीर्त्तिभ्यां घने स्युः स्थिरसम्पदः। खर्वे खर्वायुरुद्दिष्टं गुरुर्गुरुभयप्रदः। विरले रोगशोकाभ्यां मलिने मृत्युमादिशेत्"। इति स्थलजम्। अथ जलजम्। "लवणेक्षुसुरासर्पिर्दधितोयपयोऽब्धिषु। यथोत्तरं गुणवहाश्चमर्य्यः सप्त सप्तसु। पुच्छानि तासां कृत्तानि जन्तुभिर्मकरादिभिः। कदाचिदुपलभ्यन्ते तत्तीरे पुण्यशालिभिः। लवणाब्धिसमुद्भूतं पीतं गुरु तथा लघु। वह्नौ क्षिप्तश्च बालश्चेत् किञ्चित् चटचटायते। इक्षुसिन्धूद्भवं ताम्रं चामरं विमलं लघु। मक्षिका मशकाश्चैव तस्मिन् व्यजति चामरे। सुराब्धिजातं कलुषं कर्बूरं पुरुकर्कशम्। तद्गन्धेनैव माद्यन्ति अपि वृद्धा मतङ्गजाः। सर्पिःसिन्धुभवं स्निग्धं श्वेतापीतं घनं लघु। वायुरोगाः प्रशाम्यन्ति तस्य वीजनवायुना। जल-